

פתח דבר

"אין כל רע בשינוי, כל עוד הוא נעשה בכיוון הנכון"
ווינסטון צ'רצ'יל

מהו כיוון השינוי הנדרש עבור כוחות היבשה של צה"ל? שאלה זאת שעומדת במוקד הגיליון הנוכחי היא אחת מאותן סוגיות מתמשכות ובלתי-פתורות שיש הטוענים שהתמודדות עימן מהווה "סגולה לאריכות ימים". הגיליון הנוכחי, כמו גם גיליונות קודמים של **בין הקטבים**, מציע מגוון של תשובות לשאלה.

מאז נוסד **בין הקטבים** ב-2014, יוחד חלק משמעותי מהדיונים בו לסוגיה. את הדיון פתח אלוף (מיל") גיא צור, מפקד זרוע היבשה בשעתו, בתארו את תהליך "יבשה באופק" במאמר שפורסם בגיליון 6. האלוף צור קרא ל"תמרון משולב אמיתי - תשלובת יבשה-מודיעין-אוויר". המשיך אותו האלוף חליוה בגיליון 9, שם קרא לתפיסת תמרון מבוססת רשת, תחת הכותרת "עוד מאותו דבר". מפקד זרוע אחר, האלוף (מיל") קובי ברק, הרחיב לגבי המשמעות של לוחמה מבוססת רשת והיציאה ממבוכת התמרון במאמרו בגיליון 11-12. המאמר קרא להקמת אווירייה יבשתית וטבע את הביטוי "תמרון רב-ממדי". בגיליון 16-17, מפקד מרכז דדו, תא"ל ערן אורטל, קרא במאמר "מבולבלים? גם אנחנו" לאימוץ הפוטנציאל הטכנולוגי המגולם ב"מהפכה התעשייתית הרביעית" לצורך "החזרת הניידות לשדה הקרב באמצעות יכולת חדשה, מדויקת, אגרסיבית, ובעיקר - ממוקמת בדרגים הטקטיים".

הדיון האינטלקטואלי לא הסתכם, כמובן, במאמרי האלופים. הוא התקיים במסדרונות, בתהליכי חשיבה אסטרטגיים, במחקר ובהגות צבאיים באפיקים שונים. שיאו בגיבוש תפיסת ההפעלה לניצחון במעגל ראשון, במסגרתה פותחה תפיסה צה"לית שלמה להכרעת צבאות הטרור מבוססי הת"ס והאש. התמרון הרב-ממדי קיבל מקום של כבוד בתפיסה.

התפיסה, כפי שתיאר הרמטכ"ל בתמצית בהקדמתו לגיליון 28-30, חותרת לשלילת יכולת הלחימה של האויב, ובפרט לשלילת יכולת האש שלו. כמו כל תפיסה, גם תפיסת ההפעלה לניצחון היא סיכומו של דיון אחד ופתיחתו המיידית של דיון חדש. כיצד תתרום היבשה לשלילת יכולת הירי של האויב? מהי בדיוק אותה "רב-ממדיות" שאליה אנו מכוונים? איך בונים אותה?

כתשובה לשאלה מהי "רב־ממדיות", קובעת תפיסת ההפעלה כי היא "בנויה על שילוב רב־זרועי הדוק יותר בזכות קישוריות מעולה, ועל ממדים (אוויר, סיגינט, ל"א וסייבר) שישולבו במסגרת יחידות הקצה ויאפשרו לחשוף את מערכי האויב ולהשמידו, בהיקפים נרחבים"¹.

במילים אחרות, "רב־ממדיות" בנויה על נדבך של המשכיות – הידוק השילוביות בין הזרועות – ועל גישה חדשה המתאפשרת היום לאור הבשלת טכנולוגיה: הטמעת יכולות של סיור אווירי, חישה, תקשורת ועיבוד מידע בדרגים הטקטיים היבשתיים. גיליון **יבשה ב'**, אם כן, יוצא מנקודת המוצא של תפיסת ההפעלה לניצחון, שהתמרון הרב־ממדי הוא מרכיב קריטי בה, ועוסק בשלוש שאלות עקרוניות: הראשונה – תכלית לחימת היבשה והשינוי הנדרש בה; השנייה – כיצד ניתן לארגן ולהפעיל את הכוח הקיים לאור התפיסה? השלישית – מהם אפיקי בניין הכוח הנדרשים למימוש התפיסה?

את הגיליון ארגנו בשלושה שערים העוסקים, בהתאמה בשלוש השאלות הללו.

שער ראשון – לשם מה?

את השער הראשון פותח **פרופ' סמואל הנטינגטון**, במאמרו מ־1954, "מדיניות לאומית והצי הטרנס־אוקייני". הנטינגטון תיאר את המשבר של הצי האמריקאי ביציאה ממלחמת העולם השנייה, ואת שינוי יחסי הכוחות האסטרטגיים בין הזרועות. הצי, כך הבחין, נדרש להשתנות מהותית, להוכיח את עצמו ואת חשיבותו ולקבל הכרה בתכלית קיומו. המאמר משמש תזכורת, אם תרצו, לעובדה שגם אחרי גיבוש תפיסת ההפעלה, לעולם לא מאוחר מדי, וגם לא ממצה לדון בשאלת התכלית הלאומית של הכוח הצבאי.

אלוף (מיל') יעקב עמידרור במאמרו "המלחמה נגד חזבאללה בלבנון – לשם מה נלחם?" ממשיך באותה הרוח. הוא מעמיד את מטרת המלחמה הבאה בלבנון במוקד הדין, וקובע כי השמדת היכולת הרקטית והטילית של האויב היא מטרת המלחמה המזוקקת. בנוסף, קורא עמידרור לזנוח את מושג ה"הרתעה" כמטרת המלחמה וצופה שמלחמה שמטרותיה יהיו השמדת היכולת הרקטית והטילית של האויב תיאלץ להיות ארוכה ומוגדרת על־ידי כיבוש מהיר וטיהור יסודי של לבנון מתשתיות שיגור.

תא"ל (מיל') ז"ר זב תמרי מאיר את הדין במלחמה הבאה באמצעות פרספקטיבה היסטורית על שנות הלחימה הארוכות שלנו בלבנון. במאמרו "38 שנים לכניסה ללבנון ו־20 שנים ליציאה ממנה" מציע תמרי להבין את המלחמה ברצועת הביטחון כ'מלחמת התשה'. ממאמרו של תמרי ניתן להבין כי כל עוד צה"ל לא יגרום לאויביו לזנוח את רצונם להביסו, ישראל תמשיך בלית ברירה להיות כלואה ב'מלחמת התשה' עם גורמים אלה. בכך מחזק תמרי את גישת הרמטכ"ל לפיה

¹ לשכת הרמטכ"ל. **תפיסת ההפעלה לניצחון**. מסמך פנימי (2020), עמ' 18.

"היעד של תפיסת הניצחון ושל תר"ש "תנופה" הוא לקעקע את תפיסת האויב ולבנות כושר צבאי שיוכיח שתפיסתו איננה יעילה עוד" (בין הקטבים 28-30, עמ' 8). את השער חותם **תא"ל ערן אורטל** במאמרו "להדליק את האור, לכבות את האש". כמו תפיסת ההפעלה ועמידרור, מדגיש אורטל את הכרעת האויב ואת הסרת איום האש כתכלית המלחמה. אורטל מגדיר את האתגר המבצעי בפשטות - הטילים מאפשרים לאויב להיות גם נסתר וגם אפקטיבי. תורפת האויב - התמכרותו לירי ולשיגורים, שהם קלים לאיתור ולזיהוי. החידוש במאמרו - הצגת תפיסה מבצעית מבוססת טכנולוגיה למיצוי התורפה הזו כדי לאתר ולהשמיד אויב ולבלום את מתקפת האש בשטחו. אורטל מציע, למעשה, לעמוד בתכלית שקבע עמידרור, תוך הצגת אלטרנטיבה לגישת טיהור השטח. בכך הוא גם נותן תשובה לגישות חשיבה אחרות שבהן הוא מבחין במאמר.

שער שני - הדיון המבצעי

את השער פותח מאמרו של **תא"ל אבי בלוט** "קומנדו - מאז ולתמיד". בלוט מנסח גרסה צה"לית עכשווית לרעיון של "גרילה נגד גרילה". מכיוון שהאויב נוקט בטקטיקות גרילה, נכון יהיה לאמץ את מודל חטיבת הקומנדו, שעליה פיקוד בלוט בעבר, ולהרחיבו לגישה רחבת-היקף, שבמרכזה פשיטות לבסיסי האויב בהיקף, עוצמה ואיכות המבוססים על יתרונותיו היחסיים של צה"ל.

מפשיטות גרילה למבצעי עומק. רפרנס היסטורי למבצעי עומק מביא לדיון **ד"ר טל טובי** במאמרו "מבצעי עומק משולבים והשגת הכרעה: כוח משימה ויקינג בצפון עיראק (2003) כמקרה מבחן". המאמר מציג את הניסיון האמריקאי בהפעלת כוח משימה משולב בעומק שטח האויב במהלך המלחמה בעיראק, ומצביע על ההזדמנות שבהפעלת כוחות בחזית ובעומק באופן סימולטני.

אל"ם (מיל') דוד קמחי, במאמרו "קצב התמרון הרב-ממדי - בדרך להשגת קצב מבצעים במערכה", קושר בין גישת הרב-ממדיות לבין הרעיון של האצת קצב המבצעים כמפתח לשיפור המועילות המבצעית של צה"ל. את מרכז הכובד למימוש התפיסה תולה קמחי בתחום המפקדות והפוס"ש ובייעול השילוביות הבין-זרועית והבין-מדרגית במלחמה.

גישה נוספת לרעיון העומק מציג **ד"ר אהוד עילם**. במאמרו "מנעיצת רומח לדקירת פגיון - התמוססות החדירה לעומק בתפיסת ההפעלה של צה"ל והדרך לשקמה", ממקד עילם את הדיון ב-"חיצים הכחולים" ובעומקם. עילם סוקר את היסטוריית מבצעי העומק של צה"ל, וטוען כי צה"ל נדרש לשקם את יכולתו להניע כוחות משמעותיים לעומק מערכי האויב, "לנעוץ רומח" ולא להסתפק ב"דקירת פגיון", קרי בפעילות מבצעית בחזית בלבד.

שער שלישי - בניין הכוח

השער השלישי מבקש להמשיך ולהעמיק בסוגיות בניין הכוח על בסיס מרכיביו. שמונה מאמרים בשער, ולטובת שיטתיות הדיון בנינו אותו על בסיס דיון-זוטא בתפיסה, באמל"ח, ובארגון.

את מרכיב התפיסות נפתח במאמרו של **סא"ל צח משה** - "צה"ל צריך לתמרן בחכמ"ה". המאמר מבקש ליצוק תוכן לפרדיגמת הרב-ממדיות החדשה. לשם כך מציג משה את עיקרי תפיסת בחכמ"ה (ביסוס, חשיפה, כינוס, מהלומה, הסתערות) של זרוע היבשה. לשיטתו, מימוש התפיסה תלוי במידה רבה בגישה של אגבור הדדי, אימוץ תקנים רב-זרועיים אחידים ומעבריות בין-זרועית של מפקדים.

אל"ם שרון ביטון וסא"ל אור אלרום ממשיכים את הדיון במישור התפיסות. במאמרו "האם בחלוף 50 שנים הבנו כיצד נכון להילחם בסביבה אזרחית?", מדגישים ביטון ואלרום את אתגרי הלגיטימציה והאדם ש עד כה לא קיבלו, לשיטתם, מענה מספק. לוחמה יבשתית בלבנון תחייב סדרת צעדי ארגון ובניין כוח בתחום הטיפול במרחב האזרחי, עליהם מצביעים הכותבים.

סא"ל אייל סאבא מבקש להצביע על החוסר במרכיב הלוגיסטיקה בדיון התפיסתי עד כה. במאמרו "לוגיסטיקה על-מרחבית - המענה הלוגיסטי בשדה הקרב העתידי", מתאר סאבא את התפתחות החשיבה על הסיוע הלוגיסטי בשדה הקרב, מציג את בעיותיו, ומגיש הצעה פורצת דרך לפתרון - לוגיסטיקה אווירית אוטונומית. בכך מרחיב סאבא את הרעיון של רב-ממדיות גם לתחומי המאמץ המנהלתי בשדה הקרב.

המאמר "עיבוד קדמי בפלטפורמות צבאיות" מעביר אותנו מהדיון בתפיסות למרחב הדיון על אמצעי הלחימה. המאמר, פרי עטם של **תא"ל גיא פאגלין, עוזי שמאי ושניר ניסים**, עוסק במרכיב ליבה של הגישה הרב-ממדית: יכולת עיבוד מידע מהיר ומתקדם ביחידות הקצה המבצעי בשדה הקרב ובעיצומה של הלחימה. פאגלין, שמאי וניסים מצביעים על הפוטנציאל של פלטפורמת הלחימה היבשתית להפוך לתחנת חישה ועיבוד מידע מתקדמים, נוסף על תפקידיהם המסורתיים.

גישה ספקנית יותר, אולי זהירה, מציגים **ד"ר גדעון עקביה וסא"ל (מיל') ערן יהודה**. מאמרו "למידה עמוקה, רובוטים ומערכות נשק", מדגיש את המגבלות, המורכבות ואת הסיכונים הגלומים בחזון הבינה המלאכותית ובניסיונות ליישמה בשדה הקרב.

מרכיב הארגון, או ליתר דיוק סדר-הכוחות הצה"לי, נפתח במאמרו של **סא"ל (מיל') ד"ר דותן דרוק**. מאמרו "המילואים יבלום" - השינוי בתפיסת הלחימה של צה"ל", מנתח את תהליך הדעיכה המבצעי של מערך המילואים, את מקורותיו ואת השלכותיו. בהמשך מציע דרוק שורה של המלצות לשיפור בכשירות המערך בהתאם לתפיסת הניצחון ולתר"ש "תנופה".

תא"ל (מיל') ד"ר מאיר פינקל וסא"ל (מיל') ד"ר אלי מיכלסון סוגרים את

שער בניין הכוח במאמרם "חסמים ארגוניים המונעים את השינוי הנדרש בכוחות היבשה". מיכלסון ופינקל סוקרים את היסטוריית ארגון הסד"כ הצה"ל, מצביעים על העדפה קבועה בצה"ל לריבוי מסגרות קטנות יחסית וחד-חיליות על פני מסגרות גדולות יותר, חזקות והטרוגניות. לשיטתם, זהו אחד החסמים העומדים בפני היבשה המבקשת כעת להפוך לא רק לרב-חילית, אלא גם לרב-ממדית.

מה ניתן ללמוד מעיון בגיליון?

כבדרך הטבע, תפיסת ההפעלה מובנת ומפורשת באופן שונה על-ידי אנשים שונים. אלוף (מיל') עמידרור מדגיש את התכלית ההכרעית של המלחמה גם במחיר של מלחמה ממושכת, בשונה מקריאת הרמטכ"ל ל"ניצחון מהיר ומובהק". אורטל מצביע במאמרו על זרמי חשיבה בצה"ל שמוסיפים לערער על מושג ההכרעה הצבאית ועל אחרים, שמסתייגים מרפורמה צבאית מבוססת טכנולוגיה.

גם למושג רב-ממדיות צדדים ופירושים שונים. סא"ל משה מתאר את תפיסת 'בחכמ"ה' של זרוע היבשה, המדגישה מאוד את מרכיב האגבור בין הזרועות. אל"ם (מיל') קמחי מחזק את הווקטור הזה בקושרו בין רב-ממדיות לחיזוק תהליכי הפו"ש והמפקדות. נראה ש"רב-ממדיות" מפורשת, לפחות בקרב כוחות היבשה, כרעיון שנועד לשפר את שיתוף הפעולה בין האוויר, המודיעין והיבשה. סאבא לעומתם, במאמרו על המרכיב הלוגיסטי, מכוון ליכולת אווירית מסוג חדש, יכולת שמהותה צמצום התלות הלוגיסטית של היבשה במרכיבי סיוע חיצוניים.

ריקוד הטנגו הזהיר שלנו בין מגמות של המשך ושיפור למגמות חדשניות ניכר גם בדיונים נוספים. פאגלין ושותפיו מצביעים על ההזדמנות לעיבוד מידע מתקדם בקצה המבצעי. עקביה ויהודה מזהירים מסיכוני הטכנולוגיה הזו. זוהי בעצם זווית הסתכלות נוספת על אותו הדיון - רב-ממדיות באמצעות חיזוק מגמות המשך לעומת רב-ממדיות חדשה, מבוססת על יישומים טכנולוגיים מתקדמים ביחידות היבשה עצמן.

מה מקומם של כוחות המילואים בשדה הקרב העתידי, שבו לטכנולוגיה מתקדמת תפקיד גדול מבעבר? האם וכיצד ניתן להכשירם לעידן הרב-ממדיות? וכיצד מאגברת או מאפשרת הרב-ממדיות החדשה הזו את רעיונות הפעולה בעומק, עליהם כותבים בלוט, טובי ועילם? האם יש לראות ברעיון העומק מרכיב תפיסתי בלתי-תלוי ביחס לתפיסת ההפעלה החדשה, או שמא הוא מקיים זיקה הדוקה לרעיון של הכרעת האויב באמצעות שלילת יכולותיו? ואם כן, כיצד הפוטנציאל הטכנולוגי, שאותו מדגישה התפיסה, מקדם את יכולתנו לפעול בעומק?

עד כמה באמת מהווה תפיסת ההפעלה החדשה בסיס רעיוני משותף לכלל כותבי המאמרים? ניכר כי קיימת הסכמה גוברת באשר לתפקיד ההכרעתי של כוחות היבשה, אך לא ברור האם פונקציית המטרה שהוגדרה - הכרעת האויב כמערכת לוחמת באמצעות שלילת יכולות התמ"ס שלו - אכן מוסכמת, בהירה וממקדת את כלל התהליכים.

בין שילוב טוב יותר בין המאמצים האווירי והיבשתי לבין רב־ממדיות חדשה בקצה המבצעי - עד כמה מקדמת תוכנית "תנופה" השתנות של ממש באמצעות אימוץ הגרסה הצבאית למהפכה התעשייתית הרביעית, "מהפכת 4.0"? עד כמה שלילת יכולת התמ"ס בשטח האויב, שעליה כותב אורטל, היא מאמץ עיקרי בתר"ש, כפי שהיא בתפיסה?

בין הקטבים שם לעצמו מטרה לסמן מגמות ולאפשר שיח ביקורתי המתקיים במסדרונות הארגון. הגיליון משקף ככל יכולתו שיח שכזה, ואנחנו מאמינים שזו הזדמנות של ממש ללמידה ולצמיחה.

קריאה פורייה.

סא"ל איתי חימיניס

בשם מערכת **בין הקטבים**